

Eessõna teisele osale

Komi folkloori teise osa materjalid erinevad esimese osa omadest nii sisu kui ka päritolu poolest. Kui esimese osa tekstid on enamjaolt folkloorsed, siis selles osas on keskne etnograafiline aineestik. Allikmaterjal on hoiul Eesti Rahvaluule Arhiivis köidete *RKM, Soomeugri 3* lehekülgedel 9-256 ja *RKM, Mitmesugused rahvad* lehekülgedel 45-88. Lisana esitatud neljast kirjast kaks on hoiul Eesti Kultuuriloolises Arhiivis (EKLA), f. 330, m. 78:10. Materjal erineb ka selle poolest, et kõik tekstid on kirja pandud keelejuhtide poolt. Paul Ariste on saatetekstis kirjutanud:

[—] *Suur osa süüralasi on praegugi kalastaja- ja metsastajarahvas. Kui minna kõnega neile aladele, siis võib uurija saada peaaegu igalt mehelt isiklikkude kogemuste järgi tähtsaid üksikasju, kuidas just toimub nende kodune kalastus ja metsastus. On ju need süüralaste erialad olnud õige olulise tähtsusega soome-ugrilaste omakultuuris [—] (Ariste 1942: 6).*

Kirjutamisest möödunud rohkem kui 60 aasta jooksul on aeg edasi läinud, komide elulaad on kõvasti muutunud. Kaugeltki iga mees, eriti aga noored, ei oska enam ammendavalt ja detailselt kirjeldada kalastust ega jahindust. Seda väärtuslikumad on kirja pandud arhiivimaterjalid.

Köite *RKM, Soome-ugri 3* komi materjal pärineb üheltainsalt inimeselt. Selle kogu ja materjalide esitaja kohta kirjutab P. Ariste 16. veebruaril 1960 järgmiselt:

Komi rahvaluule- ja etnograafiaainestiku on kirja pannud Aleksei Rakov, kes oli pärit Komi ANSV-st Sõktõvdini rajoonist, Ōbi küllakogust, Jol'i külast. Märkmed on kirja pandud Tartus. Aleksei Rakov oli sattunud sõjavangi ja pandi tööle AKS-i. Õppisin temalt komi keelt. Noormehel oli keskharidus. Hiljem saadeti ta Lähti laagrisse, kus ta vist hukkunud. Lisana on üks komi- ja teine venekeelne kiri tema saatuse kohta. Kogutud materjal on väga väärtuslik (RKM, Soome-ugri 3, 231).

Nende sõnade kirjutamise ajal ei teadnud Paul Ariste veel oma endise keelejuhi tegelikku saatust. 1980. aastal teatab ta oma mälestustes, et Aleksei Rakov jäi ellu, jõudis sõjavangistusest tagasi kodukanti ja et nad on isegi saanud ühenduse ühe komi murdeuurija kaudu (EKLA, f. 330, m. 161:4, l. 285). A. Rakov on kirjutanud P. Aristele ka aastaid hiljem juba Komimaalt. Tema kaks kirja aastast 1988 on hoiul Eesti Kultuuriloolises Arhiivis (vt EKLA, f. 330, m. 78:10). Nimetatud kirjad on koos varasematega avaldatud käesolevas väljaandes (vt kirjad). Eesti Kultuuriloolise Arhiivi fondides on hoiul ka märkmed A. Rakovi ja teiste komide tekstidest (vt EKLA, f. 330, m. 167:13). Peamiselt on need keelelised tähelepanekud, mis on tehtud keelejuhtide tekste lugedes.

Aleksei Rakovilt kirja pandud materjal on tõepoolest väärtuslik. Ja seda mitmel põhjusel. See sisaldab väga häid kirjeldusi sürja talupojakultuurist ja igapäevasest elust, rohkesti andmeid komide vanemast eluolust. Etnograafiline aineestik on väga rikkalik. Andmete esitaja on detailselt kirjeldanud erinevate loomade kütümise viise ja jahiriistade valmistamist, kalastamisvõtteid ja kalurivarustuse tegemist, põllutöödel, heinategemisel ja majapidamises vajaminevaid tööriistu ja tarbeesemeid, maja ehitamist ja transpordivahendeid, riideid ja toitumise valmistamist, erinevaid töid, lastemänge ja palju muud.

[—] *Saadud märkmed on seda väärtuslikumad, et keelejuht on neile lisanud rohkesti jooniseid etnograafilistest esemetest, plaane, skitse jne.* [—] (Ariste 1942: 6).

Joonised on etnograafiliste kirjelduste juures tõesti tähtis ja informeeriv faktor, Aleksei Rakovi illustatsioonid on detailsed ja asjalikud.

Tekstid on kirja pandud nn Molodtsovi kirjas. Tähestik on nime saanud selle looja Vassili Molodtsovi nime järgi. See põhines küll vene graafilisel süsteemil, kuid sisaldas ka autori lisatud “sabakeste” ja “konksudega” tähti, esimesi afrikaatide ja teisi palataliseeritud häälikute tähistamiseks, ning ladina tähti. Seda kirja kasutati Komimaal aastatel 1918–1932 ja 1934–1936 (erinevad allikad annavad erinevad aastaarvud), seega siis, kui Aleksei Rakov käis arvatavasti koolis. Sellepärast kasutas ta just seda kirja, kuigi 1941. aastal polnud see enam kasutusel. Tema tekstide avaldamiseks antud raamatus tuli luua spetsiaalne font, mis sisaldab kõiki vajalikke tähemärke.

Köites *RKM, Mitmesugused rahvad* on suhteliselt vähe komi ainekuid: On esimeses köites leiduvate tekstide kordust, mida on täheldatud ka raamatu esimese osa eessõnas (vt Kuznetsov 2005: 13). Originaalne aines moodustab vaid 33 lehekülge vihikulehtedele kirjutatud teksti. P. Ariste lühikese saatekirja järgi *osa kirjapanekuid koos andmetega, kust põlvnevad rahvaluulesugemed, on kadunud sõjamõllus* (RKM, Mitmesugused rahvad, 45). Nõnda on puudulikud ka neid tekste kirjutanud keelejuhtide andmed, tekstide juures leiame vaid nime. Kui informatsiooni ühe informandi, nimelt Jevgeni Botalovi päritolu ja vanuse kohta leidub EKLA-s (EKLA, f. 330, m. 167:13, l. 11; vt ka Kuznetsov 2005: 209), siis teisest on teada ainult tema enda lakooniline määratlus: *kirjutas komi inimene Kozlov, Jegor Zahharov*. Käekirja ja kirjaviisi põhjal võib arvata, et tekstid nendelt kahelt keelejuhilt pärinevadki.

J. Botalovi ja J. Kozlovi tekstid on ebahütlases kirjas ja kohati raskesti loetavad. Lugemise teeb raskemaks see, et enamasti ei ole sõnades märgitud palatalisatsiooni ega eristatud afrikaate jm. Seetõttu tuleb nii mõneski kohas selle või teise sõna kirjapilti ja tähendust vaid aimata, mis pole iga kord lihtne ka komi keele oskajal. Samuti võib sellepärast käesolevas raamatus esineda ebatäpsusi mõlema kirjapanija tekstide dešifreerimises ja ka tõlkimises.

Nagu esimeses osaski, on selle raamatu tekstid tõlgitud eesti, vene ja inglise keelde. Enamik tekste oli vaid originaalkeeles, välja arvatud kümme esimest naljalugu, mille P. Ariste on tõlkinud komi keelest eesti keelde. Mis puutub komi tekstide õigekirja, siis on tekstid enamasti esitatud muutmata kujul, kuid osaliselt on muudetud ja parandatud interfunktsiooni.

Sellegi raamatu ettevalmistamise, tekstide tõlkimise ja toimetamise juures on olnud kogu EKM folkloristika osakonna pere. Suur tänu kõigile töökuse ja usinuse eest!

Nikolai Kuznetsov

Kirjandus

Ariste, Paul 1942. Sürjalastest. *Postimees* 275 (21. november), lk 6.

Kuznetsov, Nikolai (koost) 2005 *Komi rahvaluulet: Kogunud P. Ariste I = Коми фольклор. Чукӧртіс П. Аристэ I = Коми Фольклор: Собрал П. Аристэ I = Komi folklore: Collected by P. Ariste I*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.